

SIMON SZABOLCS

Selye János Egyetem

simons@uj.s.sk

AZ ANYANYELV, AZ ÁLLAMNYELV ÉS AZ IDEGEN NYELVEK TANULÁSA KÉTNYELVŰ KÖRNYEZETBEN¹

1. Bevezetés

A dolgozat témája a nyelvoktatási, -tanulási és ezzel összefüggésben nyelvtervezési folyamatok vizsgálata többnyelvű környezetben. Alapjául egy kérdőíves felmérés szolgál, melyet a Tompa Mihály Református Gimnáziumban végeztünk a közép-szlovákiai Rimaszombatban. A kutatás fő célja megvizsgálni a gimnáziumban folyó nyelvi képzés helyzetét, különös tekintettel a magyar nyelv és irodalom, szlovák nyelv és szlovák irodalom és az idegen nyelvek, az angol és a német tantárgyra.

Célunknak tekintettük ezenkívül rávilágítani arra, hogy a kétnyelvű környezetben iskolai körülmények között hogyan zajlik a nyelvoktatás (vö. Simon 2015, 2017), milyen kompetenciáik vannak a tanulóknak önbevallás alapján az egyes nyelvekben, illetve milyenek az attitűdjeik irántuk, és milyen rejtett tényezők befolyásolják vagy befolyásolhatják a nyelvoktatási folyamatokat az intézményben.

2. A kérdőíves felmérésről

A kutatás kérdőíves felmérés módszerén alapult. A felmérést 2018 januárjában végeztük el a rimaszombati Tompa Mihály Református Gimnázium alsó és felső tagozatában. A kérdőívet a Selye János Egyetem nyelvészeti kutatócsoportja fejlesztette ki, és használta fel egy korábbi felmérésben (vö. Kurtán 2011; Simon 2015). A kérdőív kérdései a nyelvoktatás és a -tanulás különféle területeit érintették; az adatközlők szokványos személyes adatait, nyelvek iránti attitűdjeit, az iskolai nyelvoktatási folyamatokat – jellemző tanórai tevékenységeket, az adatközlők nyelvtanulási stratégiáit, önbevallásukon alapuló nyelvi kompetenciáit stb. A vizsgált kérdések közül ebben az írásban csak néhányra foglalkozunk.

2.1. A kutatás helyszíne

A kutatás helyszíne a Tompa Mihály Református Gimnázium volt, amely az egyetlen magyar tannyelvű gimnázium Rimaszombatban. Az iskola az egykor

¹ A tanulmány a Fórum Kisebbségkutató Intézet keretében működő Gramma Nyelvi Iroda támogatásával és a 001UJS-4/2018 *Sociolingvistika v slovensko-maďarskom kontexte* című KEGA-projekt keretében készült a komáromi Selye János Egyetem Magyar Nyelv és Irodalom Tanszékén.

a városban működő református gimnázium és az 1853-ban alapított Egyesült Protestáns Gimnázium hagyományait folytatja. Az intézmény az 1999/2000-es tanévben kezdte meg működését a több mint százéves, műemléknek minősített épületben. Jelenleg idegen nyelvi tagozatos nyolcosztályos gimnázium nyolc osztállyal és négyosztályos általános tagozatos gimnázium egy osztállyal működik benne. Diákjainak száma 175 fő volt a felméréskor. A Tompa Mihály Református Gimnázium, amint a megnevezése is tanúskodik róla, felekezeti intézmény, amely a teljes vallásszabadságot hirdeti és biztosítja. Nem tesz különbséget a tanulók között vallási hovatartozás szerint sem. Minden tanuló heti két hitoktatás órában saját vallásáról tanulhat, és egyházi alkalmain saját vallását gyakorolja.

2.2. A kérdőíves felmérés adatairól

A felmérést az említett gimnázium alsó és felső tagozatában végeztük, azzal a céllal, hogy átfogó képet kapjunk az intézmény nyelvoktatási és -tanulási folyamatairól a kétnyelvű környezetben, ill. feltárjunk olyan, a háttérben meghúzódó tényezőket, amelyek befolyással lehetnek az iskolai nyelvoktatásra.

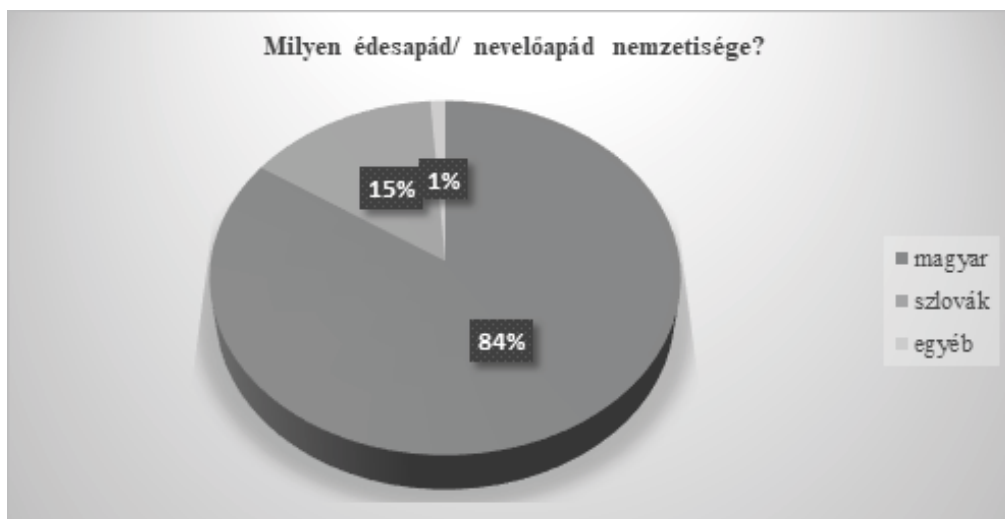
Az alábbi 1. táblázatban a megkérdezett tanulók száma látható – tagozatok és évfolyamok szerinti bontásban.

Tagozat	tanulók száma	évfolyam	a tanulók száma évfolyamonként
gimnázium alsó tagozata	23	3. (8.)	13
		4. (9.)	10
gimnázium felső tagozata	67	1. G	17
		2.G	15
		3.G	21
		4.G	14
Összesen	90	–	90

1. táblázat: Az adatközlő tanulók száma tagozat és évfolyam szerinti bontásban

Az 1. táblázatban látható, hogy a gimnázium alsó tagozatában összesen 23 tanulót kérdeztünk meg. Közülük tizenhárom a 8. évfolyamnak megfelelő harmadik osztályba jár, tíz pedig a 9. évfolyamnak megfelelő 4. osztályba. A gimnázium felső tagozatában 67 tanulótól szereztünk adatokat.

A kérdőív első néhány kérdése a tanulók személyes adataira vonatkozott. A bevezető kérdések magukban foglalták a szülők nemzetiségét, végzettségét, ill. anyanyelvét is.

1. ábra: Az édesapa nemzetisége

Az 1. ábrán láthatjuk, hogy a megkérdezett tanulók közül 76-nak (84%) magyar az édesapja, 13-nak (15%) szlovák, és egy diáknak más nemzetiségű az édesapja, francia (1%).

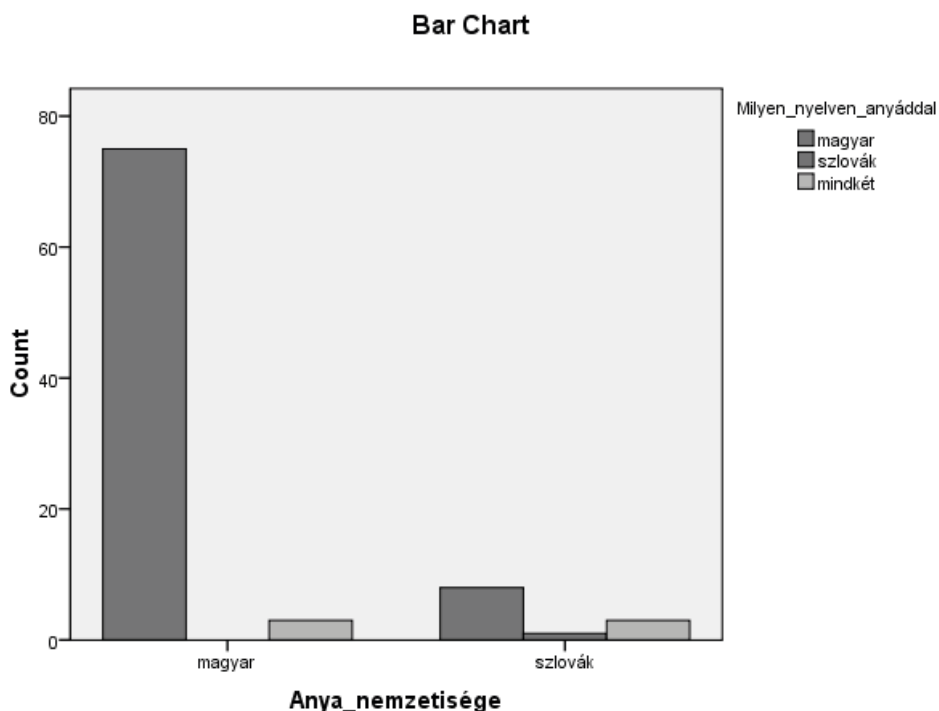

2. ábra: Az édesanya nemzetisége

A 2. ábrán a tanulók édesanyjának nemzetiségi adatai láthatók. 87%-uknak (78 tanuló) magyar az édesanyja és 13%-uknak (12 tanuló) szlovák. Ha összevetjük a két ábrán látható adatokat, megállapíthatjuk, hogy a gimnáziumba járó tanulók szülei

nagyrészen magyar nemzetiségűek. Az adatok emellett arra is engednek következtetni, hogy az intézményt nemzetiségileg és nyelvileg vegyes házasságból származó tanulók is látogatják. 7 tanuló homogén szlovák nemzetiségű családból származik, azaz édesapja és édesanyja is szlovák nemzetiségű.

Felmérésünkben elsőként azt vizsgáltuk, milyen nyelven beszélnek a tanulók édesanyjukkal.

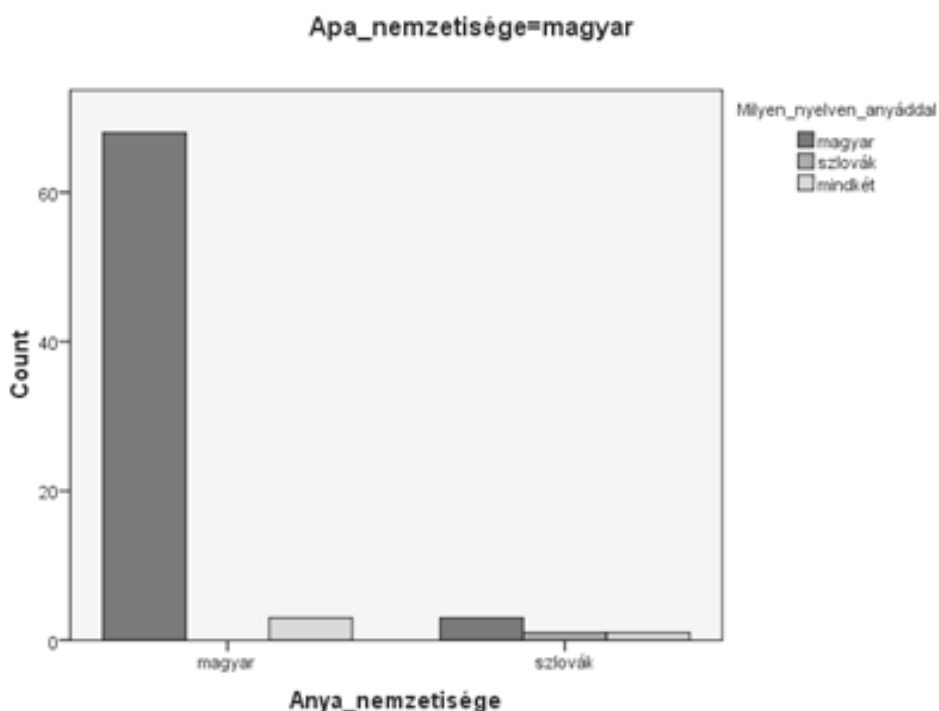

3. ábra: Milyen nyelven beszél az adatközlő az édesanyjával?

A 3. ábrán azt láthatjuk, hogy a magyar nemzetiségű anyával 78 diákból (100%) 75 beszél magyarul (96,2%), ugyanakkor 3 (3,8%) tanuló mindkét nyelvet használja. A második oszlophármas azt mutatja, hogy ha az anya szlovák nemzetiségű, akkor is a 12-ből (100%) 8 (66,7%) tanuló magyarul beszél vele. Az adat némileg meglepő; elvárásunk szerint ugyanis ha szlovák az édesanya, akkor elsősorban szlovákul beszélhetne vele gyermeke, nem magyarul. Ennek okai különfélék lehetnek, például az apa nemzetisége, vagy az, hogy a szlovák nemzetiségű anya nem szlovák anyanyelvű, illetve jól bírja a magyar nyelvet is. Ha az apa magyar, akkor valószínűleg magyarul

kommunikálnak a családban, és az anya is megtanulhatott magyarul, ha ugyan eleve nem tudott már, esetleg vegyesen használják a két nyelvet. A 12-ből mindössze 1 tanuló beszél szlovákul a szlovák nemzetiségű édesanyjával, 3 diák viszont mindkét nyelven.

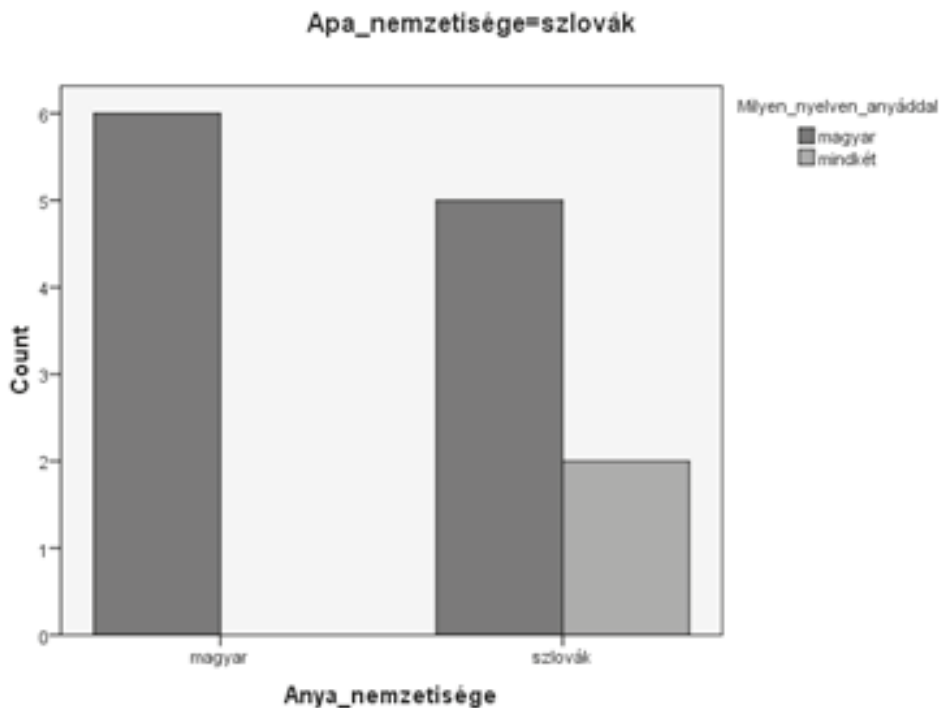
A továbbiakban azt vizsgáltuk meg, hogy vajon befolyásolhatja-e azt a körülményt, hogy a tanuló milyen nyelven beszél az édesanyjával az édesapja nemzetisége?

4. ábra: Milyen nyelven beszél az adatközlő az édesanyjával, ha az édesapa magyar nemzetiségű?

A 4. ábrán az arra vonatkozó adatokat láthatjuk, hogy ha az apa nemzetisége magyar, akkor milyen nyelven beszél a tanuló az édesanyjával – attól függően, hogy az édesanyának is milyen a nemzetisége. A diagram azt mutatja, hogy ha az apa nemzetisége magyar és az anya nemzetisége is magyar, akkor a 71 (100%) tanuló közül 68 (95,8%) magyarul beszél az édesanyjával és 3 (4,2%) mindkét nyelven. Ha viszont az édesanya szlovák nemzetiségű, akkor is 3 tanuló a 12-ből magyarul beszél vele. Ez az adat is kissé meglepő, hiszen azt várnánk, hogy a szlovák édesanyjával a gyermek főleg szlovákul

beszél. Hogy ez mégsem így történik, az valószínűleg a magyar édesapa miatt van. Ezenkívül 1-1 tanuló szlovákul és mindkét nyelven beszél a szlovák édesanyjával.

5. ábra: Milyen nyelven beszél az adatközlő az édesanyjával, ha az édesapa szlovák nemzetiségű?

A vonatkozó adatok az 5. ábrán azt mutatják, hogy ha az apa nemzetisége szlovák, akkor milyen nyelven beszél a diák az édesanyjával. Ha az édesapa szlovák nemzetiségű az édesanya viszont magyar, akkor mind a 6 diák magyarul beszél az édesanyjával. Ez az adat nem annyira meglepő, ugyanakkor mutatja az anya anyanyelvének/nemzetiségének hangsúlyozott szerepét a gyermekével való kommunikációban. Annál meglepőbb viszont az az adat, hogy ha az édesapa is és az édesanya is szlovák nemzetiségű – ez 7 tanuló esetében fordult elő –, akkor is 5 tanuló magyarul beszél az édesanyjával, ugyanakkor 2 tanuló mindkét nyelven. (A kérdéshez vö. Gažovičová 2017: 19–20.)

Felvetődik a kérdés, hogy ha a tanuló egynemű szlovák nemzetiségű családból származik, azaz az apa is szlovák és az anya is szlovák nemzetiségű, akkor mi okból adhatták gyermeküket magyar iskolába, nemzetiségileg szlovák többségű településen;

ill. gyermekük honnan tanulhatott meg magyarul olyan szinten, hogy gimnáziumba kerüljön, és ott nyelvillel is megállja a helyét.

Általános tapasztalat, hogy ha a szülők szlovák nemzetiségűek, akkor nagy valószínűséggel a gyermeküket szlovák tannyelvű iskolába járatják, nem pedig magyar tannyelvűbe. Ellenkező esetben az okok vélhetőleg szerteágazóak; például tudatos magas szintű többnyelvűségre való törekvés a szülők részéről; magyar felmenők, jó minta a környezetben, megfelelőbb körülmények a magyar tannyelvű iskolában, jó kapcsolat a tanárokkal stb.

E rész összefoglalásaként a nemzetiségileg vegyes házasságból származó tanulókkal kapcsolatban megállapíthatjuk, hogy ha az anya magyar, az apa szlovák, akkor nagyobb a valószínűsége annak, hogy vele a gyermeke magyarul beszél, mint fordítva, vagyis, ha az anya szlovák, az apa pedig magyar.

A kérdőív kérdései arra is kiterjedtek, hogy az adatközlők milyen nyelven tudják jobban kifejezni magukat, milyen nyelven beszélnek a szlovák barátaikkal, és milyen nyelven tudnak jobban olvasni, illetve írni.

6. ábra: Milyen nyelven beszél az adatközlő a szlovák barátaival?

A kérdésből kiderült, hogy a diákoknak egyáltalán vannak-e szlovák barátaik, és ha igen, milyen nyelven beszélnek velük. A tanulók 72%-a azt válaszolta, hogy van szlovák barátja, 28%-uknak viszont nincs. Azok közül, akiknek vannak szlovák barátai, 93% szlovák nyelven beszél a szlovák barátaival, 7% viszont magyarul. Ez az adat abból a szempontból érdekes, hogy ha a tanulók 7%-a magyarul tud beszélni a szlovák barátaival, akkor a szlovák barátoknak is tudniuk, vagy legalább érteniük kell magyarul. Ez a körülmény azt mutatja, hogy a régióban természetes kétnyelvűség a jellemző; sok szlovák nemzetiségű és anyanyelvű ember a magyar környezet hatására megtanul valamilyen

szinten, vagy legalább ért magyarul; ugyanakkor az is valószínű, hogy a magukat szlovák nemzetiségűnek vallók egy része magyar anyanyelvű, vagy esetleg a szülei azok (voltak).

A továbbiakban lássunk néhány adatot a tanulók különböző nyelvekbeli különféle kompetenciáira vonatkozóan. A 7. és a 8. ábra a tanulók szóbeli kifejezőképességét mutatja a magyar és a szlovák nyelv viszonylatában, önbevallás alapján.

7. ábra: Milyen nyelven tudja az adatközlő szóban jobban kifejezni magát?

8. ábra: Milyen nyelven tudja az adatközlő írásban jobban kifejezni magát?

A 7–8. ábrán látható diagramokból kiolvasható, hogy szóban a diákok 88%-a magyarul tudja jobban kifejezni magát, 1%-uk szlovákul és 11%-uk mindkét nyelven. Hasonlóképpen van ez az írásbeli kifejezésben is, 90%-uk magyarul tudja jobban kifejezni magát, 9%-uk mindkét nyelven és 1%-uk nem tudja eldönteni. Azok a diákok, akik mindkét nyelven jól ki tudják magukat fejezni, valószínűleg vegyes házasságból valók, nekik ugyanis bizonyára jóval nagyobb jártasságuk van a szlovák nyelvben, mint azoknak a diákoknak, akik magyar nemzetiségű családból származnak, hiszen a szlovák az egyik családi nyelvük, így különféle helyzetekben élhetik meg, ill. használhatják.

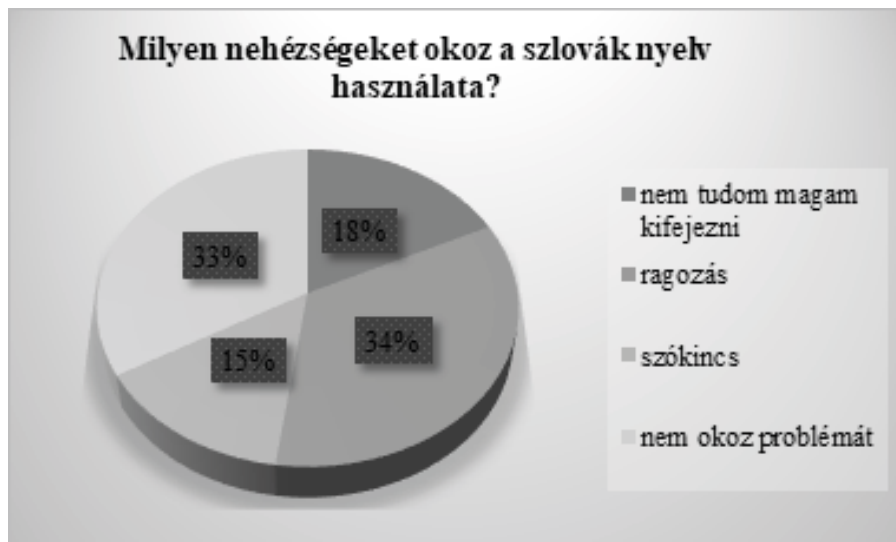
A kérdőíves felmérés egyik kérdéscsoportja a diákok szlovák nyelvbeli kompetenciáit vizsgálta. A tanulók arra a kérdésre, hogy figyelmezteti-e valaki őket, hogyha valamit „rosszul” mondanak szlovákul, és ha igen, akkor ki és hol? – a tanulók 88%-a igennel válaszolt, 12%-uk viszont nem így gondolta. Figyelmeztetni a leggyakrabban tanáraik szokták őket (66%), ezenkívül otthon a szülők vagy a rokonok (8%), és barátaik (12%).

A tanulók kétnyelvű környezetben élnek, számukra mindennapi valóság a természetes kétnyelvűség (vö. Tóth–Petőcz 2009; Simon 2010; Szabó Mihály 2015). A kérdőív egyik kérdése arra vonatkozott, hogy milyen az adatközlő tanulók viszonya a szlovák nyelvhez, szívesen beszélnek-e szlovákul.

9. ábra: Az adatközlő viszonya a szlovák nyelvhez

A 9. ábra adatai azt mutatják, hogy a diákok 48%-a szeret szlovákul beszélni, 52%-uk viszont nem. Az, hogy a tanulók valamivel több, mint fele nem szeret szlovákul beszélni, vélhetően amiatt is van, hogy bizonyos nehézségei vannak a szlovák társalgásban. Azok közül a nehézségek közül, amelyeket megneveztek a tanulók, kiemelve, néhány jelentősebbet láthatunk a következő diagramon (vö. Vančo 2007).

10. ábra: Milyen nehézségeket okoz a szlovák nyelv használata?

A 10. ábra adatai azt tükrözik, hogy a tanulók 67%-ának valamilyen problémát okoz a szlovák használata, 33%-uk, ugyanakkor úgy válaszolt, hogy nem okoz számára problémát a szlovák nyelven való beszélgetés. A legfőbb nehézséget a tanulók számára a ragozás jelenti; így vélekedik a 34%-uk. Ehhez képest jóval kisebb arányban, 18%-ban, úgy vélekedtek a tanulók, hogy nem tudják megfelelően kifejezni magukat, 15%-uk viszont a szókincsét tartja nem megfelelőnek; nem találják a megfelelő szavakat, nem jut eszükbe, és nem értik a nehezebb kifejezéseket. Noha a tanulók természetes kétnyelvű környezetben élnek, általában félnek megszólalni szlovákul. Félelmük okát főképp abban látják, hogy kifogásolják, *ha helytelenül mondanak valamit*, esetleg a beszélgetőpartnert kigúnyolja őket. Más kérdés, hogy tanáraiktól is tartanak e tekintetben; bizonyára a rossz értékelést szeretnék elkerülni.

Arra a kérdésre, hogy *fontosnak tartja-e, hogy tudjon szlovákul?* – a tanulók 90%-a válaszolt igennel. Ugyanakkor 10%-uk ezt nem tartja fontosnak. Az indokok közül leggyakrabban a külföldön való továbbtanulást, letelepedést jelölték meg. Azok közül, akik fontosnak tartják a szlovák nyelvtudást, 62%-ban választották azt, hogy *Szlovákiában élnek*, ezért tudniuk kell szlovákul, 9%-ban pedig azt, hogy *a szlovák az államnyelv*. Ezek mellett megjelentek még olyan válaszok is, hogy ezáltal *jobban tudnak majd érvényesülni az életben* (22%), ill. jobban meg tudják értetni magukat a szlovák nyelvű barátaikkal (7%). Az erre a kérdésre vonatkozó adatokat a 11. ábra szemlélteti. (Az adatokhoz vö. Gažovičová 2017: 20.)

11. ábra: A szlovák nyelvtudás fontossága az adatközlők önbevallása szerint

Néhány kérdésünk a nyelvórákon folytatott különféle tevékenységekre, munkaformákra és a tanulók nyelvi képességeire vonatkozott. Az adatközlőknek – összhangban a Közös Európai Referenciakerettel – meg kellett ítélniük a különböző tevékenységi formákkal kapcsolatos képességeiket, ti. azt, hogy az egyes tevékenységeket a tanult nyelveken el tudják-e végezni. Ezekből kiválasztottunk 4 olyan tevékenységfajtát, képességet, amelyek alapján be lehet sorolni a tanulókat a Közös Európai Referenciakeret (KER) megfelelő szintjeibe, azaz következtetni lehet a nyelvtudásuk szintjére.

Tevékenység	Magyarul	Szlovákul	Angolul	Németül
1. Egyszerű kifejezésekkel be tudom mutatni lakóhelyemet, ismerőseimet, önmagammat.	100%	100%	100%	77%
5. Anyanyelvi beszélővel aktívan részt tudok venni általános témáról folytatott társalgásban.	100%	84%	64%	0%
7. Folyamatosan beszélem a nyelvet, ritkán keresem a szavakat.	100%	42%	26%	0%
9. Érthetően tudok beszélni számos témáról.	100%	43%	28%	0%

2. táblázat: Nyelvi cselekvésekre való képesség az egyes nyelvekben

A 2. táblázat eredményei azt mutatják, hogy a kiválasztott tevékenységek közül magyarul szinte mindegyiket 100%-osan tudják teljesíteni a tanulók; ezt természetesnek is vehetjük. Megvizsgálva az egyes nyelveket, a szlovák esetében azt tapasztaltuk, hogy az egyre igényesebb tevékenységeknél (a fenti táblázatban a 7. és 9.) nagyjából a felére csökken a teljesítményszint. Az angol nyelvénél is hasonlóképpen alakul a helyzet, azzal a különbséggel, hogy az igényesebb tevékenységeknél számottevően kisebb a megjelölt teljesítményszint a szlovák nyelvbelihez képest is. A németül tanuló diákok viszont csak az első tevékenységet képesek megoldani 77%-os arányban, a többi megoldására viszont nem képesek. A tanulók véleménye alapján megállapítható, hogy a magyar után legfejlettebb kompetenciáik a szlovákban, majd az angolban vannak. Mindkét nyelven a KER-szintek szerinti alacsonyabb, azaz A1 és B1 szinten képesek kommunikálni. Magasabb szinten (B2, C1) azonban az eredmények nagy szórást mutatnak. Ahhoz képest, hogy a szlovák a tanulók számára környezetnyelv, vagyis a mindennapi nyelvi valóságuk része, ugyanakkor az angol idegen, tanult nyelvük, nem túlságosan nagy a különbség a két nyelvbeli kompetenciáik között. Olyan válaszadók is előfordultak azonban, akiknek sokkal jobban „megy” az angol nyelv, akár magasabb szinten is, mint a szlovák. Ebben bizonyára szerepet játszik az angol kulturális tekintélye. A fiatalok szívesen néznek angol nyelvű videókat, filmeket, amelyek hatékonyan fejlesztik a nyelvi kompetenciáikat. A szlovák nyelvet ugyanakkor általában kevésbé kedvelik, és nem is keresik a lehetőségeket a gyakorlására; beérik a tanórai aktivitással. A német nyelv minden tekintetben elmarad a többitől az értékelésben. A tanulók csak a legalapvetőbb szinten tudják használni, azaz általában csak egyszerű kifejezésekkel tudják bemutatni saját magukat, környezetüket. Mindennek oka a német nyelv helye, tekintélye az iskolai nyelvoktatás folyamatában.

A fenti kérdéshez kapcsolódva azt is megvizsgáltuk, hogy az egyes nyelvórákon milyen jellemző tevékenységformákat végeznek a tanulók.

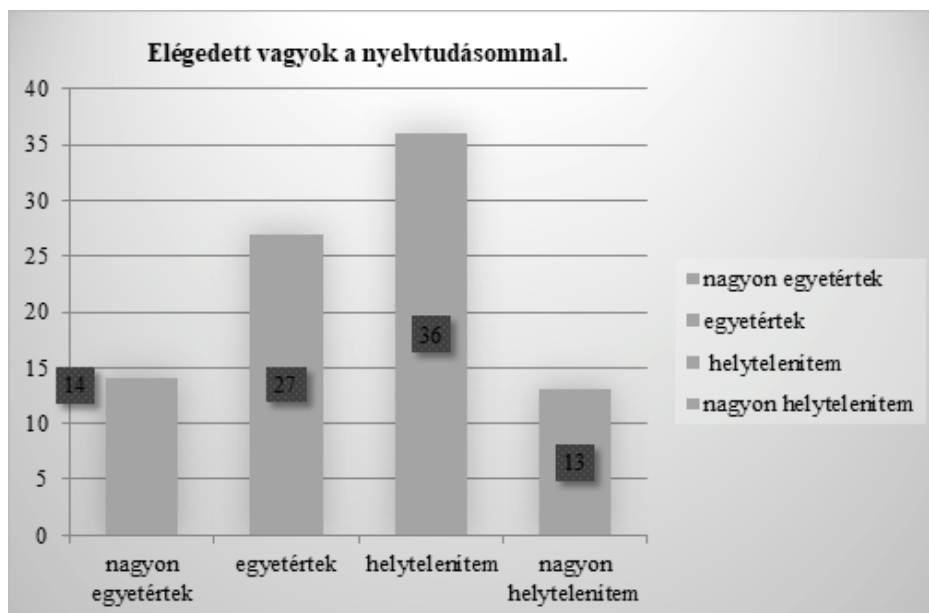
Tevékenység	Magyar	Szlovák	Angol	Német
Szerepjáték	93%	84%	79%	34%
Szituáció eljátszása csoportban	96%	89%	86%	33%
Mondatelemzés	100%	100%	0%	18%
Nyelvtani feladatok megoldása	100%	100%	100%	90%

3. táblázat: Nyelvi tevékenységek a tanórai nyelvtanulás-nyelvfejlesztés folyamán

A magyar nyelv és irodalom tantárgyban a vizsgált tevékenységek 90% feletti gyakorisággal jelennek meg a tanítási órákon. A szerepjáték és a szituáció eljátszása főleg az irodalomórákon fordulnak elő. A mondatelemzés és a nyelvtani feladatok megoldása viszont a nyelvtanórákhoz tartozik, ott „mindennapi” tevékenységformának számít.

A szlovák nyelv és szlovák irodalom órákon szintén nagy gyakorisággal jelennek meg az említett tevékenységformák. Az angolra esetében a szerepjáték és a szituáció eljátszása hasonlóan gyakori tevékenységforma. Ugyanakkor a mondatelemzés – a tárgy jellege miatt – egyáltalán nem jellemző, noha a felsőbb évfolyamokban helyenként indokolt lenne az alkalmazása. Megjegyzendő, hogy angolból a gimnáziumban a tanulókkal szemben nem követelmény a mondatelemzés. E tárgyban még fontos tevékenységforma a képleírás is a tanulók válaszai alapján. A német nyelv tanulásában a szerepjáték és a szituáció eljátszása a többi nyelvhez képest jóval kisebb mértékben fordul elő. A nyelvtani feladatok megoldása viszont a legjellemzőbb tevékenységnek számít (90%), noha csak közvetve fejleszti a kommunikációs képességeket, amelyek elérése nyilvánvalóan a tárgy elsőrendű célja. Tudvalevő, hogy az anyanyelv oktatásában a kognitív kompetenciák fejlesztése a fontos (vö. Misad 2011), az idegen nyelvek oktatásában viszont a kommunikatív kompetenciáé. Az idegen nyelvbeli kompetenciák fejlesztése szempontjából a szerepjátéknak és a szituáció eljátszásának mint nyelvoktatási módszereknek kiemelt jelentőségük van. Hatékonyságuk abban áll, hogy a valós kommunikációs helyzetekhez közelítő nyelvgyakorlási lehetőségeket jelentenek a tanulók számára.

A tanulók nyelvi képzettségével kapcsolatban az a kérdés is fontos, hogy mennyire elégedettek általában a nyelvtudásukkal. A felmérésben erre szintén vonatkozott kérdés; 4 lehetőség közül kellett választaniuk elégedettségüket illetően. Az eredményeket a 12. ábrán láthatjuk.

12. ábra: Nyelvtanulói attitűdök a nyelvtudásról

A 12. ábra azt mutatja, hogy a diákok legnagyobb része nem elégedett nyelvtudásával. Véleményükkel összhangban vannak azok az adatok is, amelyeket megjelöltek elsajátított képességekként az idegen nyelvekben (vö. a 2. táblázatban). E tekintetben azonban biztató tendencia, hogy a tanulók készek többet tenni nyelvtudásuk javítása érdekében. Minderről a 13. diagram adatai tanúskodnak.

13. ábra: Nyelvtanulói attitűdök a nyelvtanulásról, a nyelvtudás javításáról

3. A nyelvoktatás órakerete a nyolc éves gimnáziumban

2016. szeptember 1-től új – az addig érvényesnél a szakmai szempontokat jobban érvényesítő – órakeretszám lépett érvénybe. Ez az órakeretszám egyrészt kellő teret biztosít az anyanyelv mellett a többségi szlovák és az angol mint idegen nyelv tanulásának is. Mindez, sajnos, mégsem jelenti azt, hogy a tanulók nyelvi kompetenciái megközelítenék az elvárt szintet (vö. Lanstyák 2005; Misad 2011).

Műveltségi terület	Tantárgy	Alapiskola felső tagozata / nyolcéves gimnázium alsó tagozata – évfolyam					
		5	6	7	8	9	Σ
Nyelv és kommunikáció	Szlovák nyelv és szlovák irodalom	5	5	4	5	5	24
	Nemzetiségi nyelv és irodalom	5	5	5	4	5	24
	Angol nyelv	3	3	3	3	3	15

4. táblázat: Órakeretszámok a nyolcéves gimnáziumban

Megjegyzés: A szlovákórán javasolt az osztályok csoportokra osztása, egy csoportban legfeljebb 17 tanuló lehet.

4. Összegzés, tanulságok

Többnyelvű környezetben a többféle nyelv oktatási folyamatainak tervezése és megvalósítása akkor lehet hatékony, ha a különböző színtereken, különböző szinteken hozott döntések az anyanyelv, a környezetnyelv és az idegen nyelvek elsajátítására, tanulására hasonló nyelvészeti és pedagógiai felfogás, közös szemlélet alapján születnek (vö. Kurtán 2011). A többféle nyelvismeret feltétele, hogy a tanulóknak olyan általános nyelvi kommunikatív kompetenciák alakuljanak ki, amelyeket elsősorban az anyanyelv tanulásának folyamatai tesznek lehetővé (Tolcsvai Nagy 2004).

A szlovákiai magyar tanulóknak a többségi szlovák nyelv mint államnyelv kötelező az iskolában. A fenti kérdőíves felmérés eredményei azonban az tükrözik, hogy a tanulók nagyjából fele nem kedveli a szlovák nyelvet. Ugyanakkor tudatában vannak a jó szlovák nyelvtudás jelentőségének.

A kutatás során megállapítottuk, hogy a tanulók egy nem elhanyagolható részének (7,8%), szülei szlovák nemzetiségűek, akik mégis magyar tannyelvű iskolába járatják a gyermeküket. Emellett vannak olyan tanulók is, akik vegyes házasságból származnak. Ezeknek a diákoknak nem okoz gondot a szlovák nyelv tanulása, és vélhetően az angol nyelv is kisebb gyötrellemmel jár; a szlovákot természetes környezetben, otthon, saját családjukban is gyakorolhatják.

A legtöbb tantárgy tanítása egészen napjainkig hagyományosan frontális módszerrel folyt. Régebben ezt a munkaformát alkalmazták az idegen nyelv tanításában is. Manapság azonban egyre jobban kiszorítja ezt a nyelvtanulás szempontjából kevésbé alkalmas tanulási

módszert a projektmunka, csoportmunka, a páros tevékenység, szituáció eljátszása és egyéb hatékony módszerek. A szóbeli kommunikáció lehetősége ezekkel jelentősen megnőtt.

Tanulságos eredményeket kaptunk a tekintetben, hogy egyes nyelvi tevékenységeket milyen szinten tudnak megoldani a tanulók, önbevallásuk alapján. A szóban forgó nyelvi tevékenységek a KER-szinteknek megfelelően egyre igényesebbek voltak (A1, A2, B1, B2, C1, C2). Az adatok azt mutatják, hogy a tanulók többsége csupán két tevékenységi szintnek tud megfelelni; egyszerű kifejezésekkel képes bemutatni saját magát, környezetét és ismerőseit, és képes elolvasni és elkészíteni egyszerűbb szövegeket. A megkérdezett tanulók kevesebb mint 50%-a tudja megértetni magát például utazás során, és kevesebb mint 20%-uk tud érthetően beszélni különféle témákról.

Irodalom

- Kurtán Zsuzsa 2011. Nyelvtanulási tevékenységek és attitűdök többnyelvű környezetben. In: Nagy Melinda (szerk.): *A tudomány és az oktatás a tudásközpontú társadalom szolgálatában*. III. Nemzetközi Tudományos Konferencia Selye János Egyetem: Komárom. CD-ROM.
- Lanstyák István 2005. A kétnyelvű oktatás veszélyei és esélyei Szlovákiában. In: Ring Éva (szerk.): *Felzárkózás vagy bezárkózás? A többnyelvű oktatás előnyei, veszélyei a kisebbségi közösségek életében*. Budapest: Európai Összehasonlító Kisebbségkutatások Közalapítvány. 43–73.
- Misad Katalin 2011. Az anyanyelvi nevelés problémái a szlovákiai magyar tannyelvű oktatási intézményekben. *Alkalmazott Nyelvészeti Közlemények* 6/1: 175–184.
- Simon Szabolcs 2010. Kétnyelvűség és tanterv-átalakítás Szlovákiában. In: Simon Szabolcs: *Nyelvi szondázások. Alkalmazott nyelvészeti tanulmányok a szlovákiai magyar nyelvhasználat köréből*. Dunaszerdahely: Lilium Aurum Kiadó. 81–103.
- Simon Szabolcs 2015. Helyzetfelmérés a magyar nyelv és irodalom tantárgyról a szlovákiai magyar tannyelvű középiskolákban, különös tekintettel a tankönyvekre. In: Zimányi Árpád (szerk.): *A tudományoktól a művészetekig*. Az Eszterházy Károly Főiskola Bölcsészettudományi Karának válogatott tanulmánygyűjteménye a Magyar Tudomány Ünnepe 2014-es előadásaiból. Eger: Líceum Kiadó. 51–63.
- Simon Szabolcs 2017. A szlovákiai magyar oktatáspolitikai helyzet és a hazai tankönyv- és tantervkutatás újabb eredményeihez. In: Lőrincz Julianna – Simon Szabolcs (szerk.): *A tankönyvkutatás szakmai, módszertani kérdései. A Variológiai Kutatócsoport 7. nemzetközi tankönyvkutató szimpóziumának tanulmányai*. Komárom: Selye János Egyetem. 9–31.
- Szabómihály Gizella 2015. *Az anyanyelv oktatása kétnyelvű környezetben. A magyar mint anyanyelv oktatása Szlovákiában a kétezres évek elején – helyzetkép és innovációs lehetőségek*. Oktatási segédlet. Nyitra: Nyitrai Konstantin Filozófus Egyetem Közép-európai Tanulmányok Kara.

- Gažovičová, Tina 2017. Maďarský jazyk a základné školy na Slovensku – národnostné jazykové politiky nepripúšťajú strednú cestu. In: Misad Katalin – Polgár Anikó (szerk.): *Varii sunt colores. Tanulmányok a többnyelvűség, az identitás és a kulturális sokszínűség kérdéséről*. Bratislava: Univerzita Komenského. 7–25.
- Tolcsvai Nagy Gábor 2004. *Nyelv, érték, közösség*. Budapest: Gondolat Kiadó.
- Tóth Károly – Petőcz Kálmán 2009. A kisebbségek nyelvhasználati és oktatási jogai Szlovákiában. *Regio* 20/2: 108–124.
- Vančo Ildikó 2007. A szlovák nyelv tanítása szlovákiai magyar tanítási nyelvű iskolákban. Általános helyzetkép. *Magyar Nyelvőr* 141/3: 272–291.